

EEN VROUWELIJKE BLIK OP *PARSIFAL*

Het *Bühnenweihfestspiel Parsifal*¹ heeft niet alleen iets sacraals, maar voor de ware Wagnerliefhebber is het zelfs onschendbaar en onaantastbaar. Oeroude overleveringen en legendes zitten in de story verweven: de Heilige Graal, de even Heilige speer, Goede Vrijdag als de dag waarop Jezus Christus werd gekruisigd. En ook het verhaal van een groep ridders die de belofte van kuisheid hebben afgelegd om de Heilige Graal te bewaken.

Volgens één van de legendes is de Heilige Graal de beker waarmee Jozef van Arimathea het bloed van de gekruisigde Jezus Christus heeft opgevangen nadat een Romeinse soldaat een speer in zijn hart had gestoken om er zeker van te zijn dat Hij wel dood was. Een groep ridders die de hoeders zijn van de Graal heeft als leider Amfortas, die echter een affaire heeft gehad met Kundry (die uiteraard wordt voorgesteld als een wulps en perverse verleidster) en alzo zijn belofte van kuisheid heeft verbroken. Amfortas heeft er een wonde aan zijn hart aan overgehouden die hem belet zijn taak als hogepriester naar behoren te vervullen. Die wonde kan enkel geheeld worden wanneer een ‘reine dwaas’ (onnozel of onschuldig, maar uiteraard een jongeling) de wonde zou aanraken met de *Heilige Speer*. Parsifal is ver van de verdorven beschaving als een soort natuurkind opgegroeid en lijkt geschikt te zijn voor deze opdracht, maar vindt in eerste instantie zijn draai niet in het riddersmilieu. Hij gaat verder op zwerftocht, ontmoet de verleidelijke Kundry ten kastele van Klingsor (die vroeger ook als graalridder een en ander met haar heeft gehad) en lijkt even met haar in de koffer te willen duiken maar stoot haar op de valreep toch van zich af. Als ‘gelouterde’ held slaagt hij er in met de bewuste speer de wonde van Amfortas te helen, waarna hij de taak als behoeder van de Graal mag overnemen. Iedereen gelukkig, met inbegrip van de wulps Kundry die wel sterft, maar na toch eerst berouw te hebben getoond voor haar onkuise gedragingen. Een mooi verhaal, dat natuurlijk stijf staat van de oude (en nog steeds voortlevende) vooroordelen tegenover ‘de vrouw’. De vrouw als verpersoonlijking van het kwaad. Die met haar verleidingen en verlokkingen de wereld in het verderf heeft gestort. Zoals Eva, die met mooie woorden en een smakelijke appel die arme Adam verleidde.

Ik weet niet precies of dit de eerste keer is dat een vrouwelijke regisseur haar tanden zet in dit verhaal. En meteen met een ‘vrouwenblik’ een nieuwe interpretatie van *Parsifal* brengt, die resoluut indruist tegen alle voorgaande interpretaties. Al tijdens het voorspel toont regisseur Tatjana Gürbaca in een flashback de zondige kus van Amfortas en Kundry, waarbij ze innig omstrengheld over de vloer rollen. Waarbij het niet Kundry is die Amfortas verleidt, maar wel omgekeerd. (Of het zijn gewoonweg beiden, die in vervoering tot elkaar komen). En de ene verrassende

(maar bij nader inzien voor de hand liggende) vrouwelijke interpretatie volgt op de andere. Wanneer de gemeenschap van graalridders het reinigingsritueel uitvoert krijgen we een groep mooie jonge kerels te zien, die een aantal knapen half ontkleden om ze met een spons ritueel te wassen. Nee, er gebeurt niets ‘onbehoorlijks’, maar de suggestie is wel duidelijk. Gurnemanz is als bevelhebber van de Graalridders een gefrustreerde fundamentalist, die vanuit een rolstoel de ‘boys in the band’ commandeert, en die Parsifal ertoe aanzet om mee te doen met de rituelen van de groep. Wanneer de Graalridders de zieke Amfortas oproepen en hem uiteindelijk dwingen om de Graal te tonen, laat Gürbaca hem niet een gouden en fel oplichtende kelk in de hoogte heffen, maar laat ze een hoogzwangere vrouw naar voor komen als zinnebeeld van het Leven. (‘Nee, dat kan niet’ hoorde ik een grijze man achter mij zuchten, die waarschijnlijk ook nooit de ware betekenis van *l’Origine du Monde* heeft begrepen). Parsifal raakt Amfortas wel aan met de Heilige Speer, die Amfortas doorboort in plaats van hem te genezen. Is het Parsifal die die doorstoot, of Amfortas die zich op de speer werpt? Of beide mogelijkheden? Doet er niet toe: Parsifal wordt door de meute van Graalridders in euforie uitgeroepen tot nieuwe Voorman, ritueel in een harnas gestoken, en als een blinkende marionet luid bejubeld. Een nieuwe machthebber, jazeker. Maar je voelt het al aankomen: bij de eerste de beste gelegenheid zal hij geliquideerd en vervangen worden door een andere marionet.

De voorstelling wordt gedragen door een groep van solisten, die (samen met het koor) op een bijzonder geëngageerde wijze deze controversiële, maar doordachte en grensverleggende interpretatie van Gürbaca op de planken brengt. Een speciale vermelding verdient Susan Maclean, die Kundry als een gevoelige en ‘moederlijke’ vrouw interpreteert, Georg Zeppenfeld als een autoritaire Gurnemanz, en last but not least Werner van Mechelen die op een bijzonder overtuigende wijze de rol van Amfortas vertolkt. Dit alles onder de nauwkeurige muzikale leiding van de 77-jarige Israëliische dirigent Eliahu Inbal.

In de Vlaamse Opera zijn kort na elkaar twee boegbeelden van de klassieke opera, *Die Zauberflöte* (Mozart)² en *Parsifal* (Wagner)³, compleet onderuit gehaald, met erg controversiële ensceneringen. Met nieuwe interpretaties die stof leveren voor geanimeerde discussies of die je gewoon diep doen nadenken. Een (klein) deel van het publiek heeft het daar wat moeilijk mee. Maar het zijn juist zulke ensceneringen en interpretaties die het ‘oude’ operagenre springlevend houden. Net zoals in de jaren tachtig en negentig van vorige eeuw (wat lijkt dat veraf) de ensceneringen van de *Vlaamse Golf* het theater in Vlaanderen grondig hebben vernieuwd.

Toon BROUWERS

NOTEN

- 1 *Parsifal*, 'Bühnenweihfestspiel' door Richard Wagner, creatie 26.07.1882 in het Festspielhaus te Bayreuth.
- 2 Cf. mijn bespreking *Die Zauberflöte zonder Toverfluit*. In: Documenta, jg. XXXI, 2013 nr. 1, blz. 83-87. Lees dan op blz. 86 wel: "*Sarastro* (en niet: *Monostatos*) *zingt zijn beroemde aria 'In diesen heil'gen Hallen'...*" (Er zat een duiveltje in mijn klavier).
- 3 Voorstelling gezien in de Vlaamse Opera te Antwerpen, op 03.04.2013.